

316.6/2(082)

Г 87

Громадянське суспільство та проблеми становлення особистості

Збірник
наукових
праць

Випуск 3

Література

1. <http://www.hr2you.ru/clause/clause/19362/>
2. Каган М. С. Философская теория ценности. – СПб., 1997.
3. Луков С. В. Диалог организационных культур как способ управления персоналом на иностранных коммерческих предприятиях в России: Автореф. дис. ... канд. социол. наук / Московский гуманитарный университет. – М., 2006.
4. Мамина Р. И. Современный деловой этикет (философско-культурологический анализ) / Под ред. М. Н. Росенко. – СПб., 2002.
5. Файоль А., Эмерсон Г., Тейлор Ф., Форд Г. Управление – это наука и искусство. – М., 1992.
6. Шейн Э. Х. Организационная культура и лидерство / Пер. с англ. под ред. В. А. Спивака. – СПб., 2002.

Олена Комарова

Соціальна справедливість як основний принцип у процесі розподілу соціальних трансфертів населенню

У статті здійснено з'ясування змісту категорії «соціальна справедливість» у контексті суспільних наук. Автором проводиться діагностика причин, що гальмують реалізацію принципу соціальної справедливості при розподілі соціальних трансфертів населенню.

The article deals with the investigates of the meaning of the category «social justice» in the context of social sciences. The author diagnoses the reasons, which hinder the realizations of principle of the social justice in sharing of social transfers for the population.

У сучасних умовах розвитку суспільства принцип соціальної справедливості набуває нового звучання, оскільки відіграє велику роль у підтримці малозахищених верств населення, яких дедалі стає все більше. При недостатній матеріальній забезпеченості, що фіксується в умовах економічного зубожіння (ситуацію в Україні можливо схарактеризувати саме так), коли темпи зростання заробітної плати та пенсій не встигають за темпами росту споживчих цін, принцип соціальної справедливості, як складової соціального захисту населення, мусить бути пріоритетом соціально-економічної політики держави.

Мета статті полягає у діагностиці причин, що гальмують реалізацію принципу соціальної справедливості при розподілі соціальних трансфертів.

Останнім часом чимало досліджень присвячується цій проблемі вітчизняними та зарубіжними науковцями, що ґрунтовно вивчають проблеми реалізації принципу соціальної справедливості. У наукових працях П. Шевчука, Д. Кирюхіна, С. Щербак, С. Кожемякіної, В. Борейко значна увага приділяється реалізації принципу соціальної справедливості, однак поза увагою названих авторів залишається соціалогічна причина, що унеможливорюють реалізацію принципу справедливості при розподілі соціальних трансфертів.

Справедливість є поняттям моральної свідомості та одним із принципів, що регулює взаємовідносини між людьми з приводу розподілу (перерозподілу) соціальних цінностей, а з етичної – категорією, яка характеризує загальне співвідношення цінностей і конкретний розподіл їх між суб'єктами, визначає міру, співрозмірність, відповідність між правами і обов'язками людей, заслугами і їх визнанням, злочинними діями і покаранням [6, с. 336; 4, с. 86-87].

Етимологічно російське слово «справедливість» споріднене слову «праведність». Це слово походить від латинського «*justitia*», тобто «юстиція» – що свідчить про його зв'язок із законом. Політологічний енциклопедичний словник трактує соціальну справедливість як відповідність між практичною роллю різних індивідів у житті суспільства та їхнім соціальним становищем, між діянням та відплатою [5, с. 337]. З точки зору економічної науки ця категорія означає одну з найважливіших цінностей життя суспільства, що «передбачає урівноваженість прав і обов'язків громадян. Справедливість як морально-правова категорія є одним з принципів права та найважливішим принципом правової держави. Справедливий закон втілює ідею рівної для всіх свободи – робити все, що не обмежує свободи інших і не завдає шкоди, а також не заборонене законом» [2, с. 604-605].

Перші спроби осмислення змісту та сутності соціальної справедливості було здійснено ще у античні часи. Соціально-філософська думка багатьох філософів тією чи іншою мірою торкалася проблеми

справедливості. Так, цю категорію розглядали: Сократ, Платон, Аристотель, Марк Аврелій, філософи Нового часу (Ф. Бекон, Т. Гоббс, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо,), представники марксистського напрямку тощо.

Сократ вважав, що справедливість – це слідування мудрості, істинному знанню, порядку речей, законам. І ототожнював її з істиною та мудрістю. Він підкреслював, якщо людина розуміє, що таке моральне і справедливе, та використовує ці знання на практиці, то це дійсно розумна і справедлива людина [3, с. 62-64].

Платон ціннісну оцінку справедливості як «найбільшому благу» дав у своєму творі «Держава». Філософ розглядав справедливість як стан суспільного життя, де кожний член суспільства отримує те, що йому належить та займається власною справою. На думку Аристотеля, людина є істотою суспільною і в змозі розрізнати справедливість і несправедливість. Ф. Бекон, приділяв значну увагу становленню держави та права, стверджував, що справедливість єднає людей. Людина, яка чинить несправедливість заради власної вигоди, представляє небезпеку для оточуючих, тим самим провокуючи останніх до прийняття законів та мір. Реалізація справедливості за І. Кантом, відображається у його «золотому правилі моральності», яке дуже актуальне для умов нинішньої України, коли людина стає перед вибором: бути чесним та справедливим або не враховувати інтереси оточуючих.

Американський соціолог К. Поппер під справедливістю мав на увазі [8]:

- рівний розподіл тягара громадянства, тобто тих обмежень свободи, які необхідні для суспільного життя;
- рівність громадян перед законом, звісно тоді, коли закони не підтримують і не засуджують окремих громадян, груп чи класів;
- рівне користування перевагами (а не лише обмеженнями), які держава може запропонувати громадянам.

Економісти і соціологи не мають єдиної думки щодо розуміння сутності соціальної справедливості. Найчастіше соціальна справедливість розуміється як прояв порядності в сфері розподілу багатств, благ і доходів між членами суспільства.

Життя суспільства дуже різноманітне і мінливе. Воно розвивається за біологічними і соціальними законами; динамічними є соціаль-

но-політичні, економічні та культурологічні процеси. Але все ж рушійною силою суспільного розвитку є людина, поведінка якої є складною і суперечливою, а тому непередбаченою. Як вірно зазначає П. Шевчук, саме людина є головним суб'єктом соціального розвитку та творіння соціальної політики [1, с. 20]. Д. Кірюхін, та С. Щербак провели порівняльне соціологічне дослідження щодо уявлення поняття справедливості в Україні та Росії. Дослідження підтвердило, що в Україні та Росії домінує поняття справедливості як етичної категорії. Українські громадяни частіше розуміють справедливість як особистісну характеристику, а також як характеристику інтерсуб'єктивних відносин, тоді як російські люди частіше підкреслюють, поряд з характеристикою особистості, аспект нормальної правильності. Це свідчить про те, що для українського суспільства, як і для російського, домінуючою є ціннісно-нормативна система, яка притаманна традиційному суспільству [7, с. 148].

Держава захищає та забезпечує добробут населення, зокрема малозахищених його верств, за допомогою відповідного інструментарію. Закон України «Про межу малозабезпеченості» від 4.10.1994 р. визначив вартість прожиткового мінімуму або межу злиднів для непрацездатних та непрацюючих громадян, а не мінімальний споживчий бюджет (реальне значення межі малозабезпеченості – 25-30% мінімального споживчого бюджету). Хоча проект Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» декларує прожитковий мінімум як основний державний стандарт. Основою розрахунків прожиткового мінімуму є мінімальний споживчий кошук, який повинен забезпечувати фізіологічний мінімум людини, тобто межу фізіологічного виживання людини, життя за якою завдає шкоди її здоров'ю [2, с. 65-66].

Найважливішим інструментом реалізації соціальної політики та соціального захисту були і є фінансові (соціальні) трансферти, тобто прямі виплати особам, що їх потребують. Система соціальних трансфертів є однією з передумов забезпечення соціальної справедливості в суспільстві, створення та підтримки політичної стабільності [9]. Якщо у 2001 р. межа бідності дорівнювала 175 грн., а рівень бідності

27,2%, то у 2005 р. межа була встановлена на помітці 365 грн., а рівень бідності – 27,1%. Таким чином, як заявив міністр праці та соціальної політики М. Папієв, підвищується межа бідності в грошовому вимірі, а інфляційні процеси в державі враховуються безпосередньо у вимірі показників бідності [10, с. 15].

Соціальні трансферти надаються населенню в натуральній та грошовій формах, а також у вигляді пільг або послуг соціально-побутового характеру.

До **грошових форм** відносять: пенсії, допомоги, стипендії, дотації, що складають частину доходів громадян.

У **натуральній формі** це: отримання продуктів харчування, технічних засобів пересування, протезування, працевлаштування громадян, що частково втратили працездатність, утримання непрацездатних у будинках для пристарілих та інвалідів.

Законодавство передбачає **послуги соціально-побутового характеру**: оплата житлово-комунальних послуг, проїзд у громадському транспорті, санаторно-курортне, медичне обслуговування та лікування, соціально-трудова реабілітація інвалідів тощо.

Як вважає В. Роменська, держава повинна зосередити увагу на припущенні, що існують певні найуразливіші верстви населення, які мають порівняно з іншими неоднаковий початковий потенціал, а тому вони не в змозі конкурувати один з одним. Ця неконкурентоспроможність може бути як природною так і набутою, тому державі слід справедливо підійти до розподілу соціальних трансфертів, адже демократична держава повинна виступати гарантом підтримки кожного свого працівника, а тим паче колишніх працівників та найуразливіших верств [12, с. 260].

Нині Україна має досить розгалужену систему соціального захисту населення. Близько 80% сімей одержують соціальні виплати, різного роду допомоги? компенсації або ж мають окремі пільги за рахунок коштів бюджетів усіх рівнів, соціальних фондів, коштів підприємств, організацій тощо [11, с. 272]. Як показує практика, не завжди держава в змозі справедливо оцінити той внесок, що зробили окремі люди, та допомогти знедоленим. Яскравим прикладом цьому є допомо-

ги та пілги громадянам, що постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС, пенсії дітям-сиротам, розміри пенсій інвалідам тощо. На розсуд держави залишається питання щодо відповідної допомоги у разі потреби у сторонньому догляді через самотність, сирітство, необхідність догляду та утримання непрацездатних членів сім'ї, жорстоке поводження у сім'ї тощо.

Література

1. Шевчук П. І. Соціальна політика: 2-е вид. – Львів: Світ, 2005. – 400 с.
2. Юридична енциклопедія: в 6 т. / Ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (гол. ред. кол.) та ін. – К.: Укр.енциклопедія, 2004. – Т. 6. – 768 с.
3. Сувеілан Х. А. Загальна характеристика концепцій справедливості в античній та середньовічній філософії (огляд визначень) // Філософська думка. – 2001. – № 3. – С. 60-70.
4. Етика: Навч. посіб. / В.О.Лозовой, М.І.Панов, О.А.Стасевська та ін.; За ред. проф. В.О.Лозового. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 224 с.
5. Політологічний енциклопедичний словник: навч. посібник для студентів вищих навч. закладів. – К.: Генеза, 1997. – 400 с.
6. Гусейнов А. А., Апресян Р. Г. Этика: Учебник. – М.: Гардарики, 1999. – 472 с.
7. Кирюхин Д., Щербак С. Представления о справедливости в России и в Украине: повседневность и идеология // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2007. – №1. – С. 136-150.
8. www.referats.net.ua
9. www.kapa.com.ua
10. Швец Т. Как обуздать бедность по-украински // Зеркало недели. – 2006. – № 42. – С. 15.
11. Василик О. Д. Теорія фінансів: Підручник. – К.: НІОС. – 2000. – 416 с.
12. Роменська В. М. Соціальна ринкова економіка: модель для України чи утопія? // Наука. Релігія. Суспільство. – 2006. – №2. – С. 258-264.

Ирина Бабак

Бедность

как социально-экономическое явление общества

Статья посвящена изучению динамики бедности в условиях трансформирующегося общества. Автор статьи рассматривает сущность, причины и критерии измерения бедности через призму исторического измерения. Анализируются два главных критерия (социальный и экономический), которые доминирующим образом влияют на рост масштабов бедности.

The article is devoted to the studying of dynamics of poverty in the conditions of transforming societies. The author of the article examines essence, reasons and criteria of measuring of poverty. Main two public criteria (social and economic) which influence on the scales of poverty are analyzed.